

Určovacie žaloby

JUD. Ivan Machyniak
Najvyšší súd SR

Pezinok 20.10.2015

Obsah programu

- Podstata a účel žaloby o určenie
- Predmet (obsah) žaloby o určenie
- Predpoklady úspešnosti určovacej žaloby
- Procesnoprávne a hmotnoprávne účinky žaloby o určenie – jej vzťah k žalobe o plnenie
- Právoplatný rozsudok o určení, jeho procesnoprávne účinky
- Rozbor aktuálnej judikatúry
- Žaloby, ktoré nie sú žalobami o určenie v zmysle § 80 písm. c/ O.s.p.

Podstata a účel žaloby o určenie

- Druh žaloby, ktorá je upravená v ustanovení § 80 písm. c/ O.s.p.
- V Civilnom sporovom poriadku (zák. č. 160/2015 Z.z.) je žaloba o určenie upravená v § 137 písm. c/ .
- Umožňuje žalobcovi domáhať sa, aby súd autoritatívne vyslovil, že tu určitý právny vzťah alebo právo je (kladný určovací návrh) alebo že tu právny vzťah alebo právo nie je (záporný určovací návrh)
- Poskytuje sa ňou ochrana právneho postaveniu žalobcu spravidla predtým než dôjde k porušeniu právneho vzťahu alebo práva; nie tam, kde právo bolo už porušené
- Smeruje k tomu, aby sa porušeniu práva v budúcnosti predišlo – plní preventívnu funkciu

Podstata a účel žaloby o určenie - pokračovanie

Jej účelom je:

- eliminovať stav ohrozenia právneho postavenia žalobcu
- vniesť istotu do neistých právnych vzťahov, ak k odpovedajúcej náprave nemožno dospieť inak
- má miesto aj tam, kde sa jej prostredníctvom vytvorí pevný základ právnych vzťahov, ktorým sa dosiahne odvrátenie prípadných budúcich sporov účastníkov
- spravidla nie je opodstatnená tam, kde je možné žalovať na splnenie povinnosti

Predmet určenia

- Obsahom žaloby môže byť len určenie (ne)existencie právneho vzťahu alebo práva
- Musí ísť o určenie subjektívneho práva vo vzťahu ku konkrétnemu žalovanému
- Nemusí ísť vždy o právny vzťah (právo) medzi žalobcom a žalovaným; predmetom určovacieho petitu môže byť aj právny vzťah medzi žalovaným (navrhovateľovým odporcom) a treťou osobou
- Predmetom určenia môže byť len taký právny vzťah (právo), o ktorom môže súd rozhodnúť v rámci právomoci vymedzenej v § 7 O.s.p.
- Môže byť určené len jestvovanie práva, prípadne právneho vzťahu, existujúceho ku dňu vyhlásenia rozsudku; obsahom žaloby nemôže byť určenie práva za dobu minulú a ani do budúcnosti – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 2 Cdo 32/98, sp. zn. 2 Cdo 131/06**

Predmet určenia - pokračovanie

Z tohto pravidla judikatúra pripúšťa výnimky:

- v podobe žaloby o určenie, že určitá osoba bola ku dňu smrti vlastníkom veci - súčasná súdna prax dáva prednosť žalobe, že určitá vec patrí do dedičstva – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 1 Cdo 26/07, sp. zn. 3 Cdo 44/08**
- v podobe určenia, že žalovaná nespĺnila podmienky na vydanie osvedčenia o držbe nehnuteľnosti podľa zákona č. 293/1992 Zb., - **R 111/2000**
- Určovacou žalobou v zmysle § 80 písm. c/ O.s.p. nie sú žaloby, predmetom ktorých je určenie existencie právnej skutočnosti – **rozsudok NS SR sp. zn. 4 Cdo 231/06**

Predpoklady úspešnosti určovacej žaloby

Predpokladom úspešnosti určovacej žaloby je, že:

- 1/ účastníci majú vecnú legitimáciu
- 2/ na požadovanom určení je naliehavý právny záujem (ďalej len „NPZ“)

Vecná legitimácia

- Vecnú legitimáciu k určení, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je má zásadne ten, kto je účastný právneho vzťahu alebo práva, o ktoré v konaní ide
- Má ju aj ten, kto síce nie je účastníkom právneho vzťahu (práva), ak sa sporný právny vzťah (právo) dotýka jeho právnej sféry
- Nie je určujúcim kritériom z hľadiska NPZ žalobcu na požadovanom určení
- Aktívne legitimovaná k podaniu žaloby o určenie neplatnosti zmluvy, je aj osoba, ktorá nie je jej účastníkom, ak by vyhovie žalobe mohlo priaznivo ovplyvniť jej právne postavenie voči žalovanému.–**rozsudok NS ČR 2 Cdon 1690/97, rozsudok NS SR sp. zn.1 Cdo 69/2003,**

Vecná legitímácia

- Žaloba o určenie vlastníckeho práva k nehnuteľnosti musí smerovať voči všetkým, ktorí sú ako vlastníci zapísaní v KN - **uznesenie NS SR sp. zn. 5 M Cdo 1/2010**
- Ak má byť určená neplatnosť zmluvy vecne legitímovaní ako účastníci (či už ako žalobcovia alebo žalovaní) sa musia konania zúčastniť všetci, ktorí ju uzavreli, prípadne ich právni nástupcovia – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 3 Cdo 122/2002, 1 Cdo 11/2003**
- V konaní o určenie, komu patrí spoluvlastnícky podiel niektorého zo spoluvlastníkov nehnuteľnosti, je pasívne vecne legitímovaný iba podielový spoluvlastník, práva ktorého navrhovateľ popiera -**R 30/2011 z.3**

Naliehavý právny záujem

- Nevyhnutný predpoklad úspešnosti žaloby o určenie
- Podľa požiadavky zákona právny záujem musí byť kvalifikovaný - naliehavý
- Rozhodujúci je právny záujem žalobcu a nie záujem žalovaného
- Povinnosť tvrdenia a dôkazná povinnosť zaťažuje žalobcu (poučovacia povinnosť súdu)
- Zákon vyžaduje existenciu NPZ nielen v čase začatia konania, ale aj v čase rozhodovania súdom
- Účelom podmienky NPZ je zabrániť vyvolávaniu zbytočných (akademických) sporov bez praktického významu pre ich účastníkov
- Nedostatok vecnej legitímácie a NPZ je dôvodom zamietnutia žaloby

Naliehavý právny záujem

NPZ je daný

- 1/ predovšetkým tam, kde by bez tohto určenia bolo ohrozené právo žalobcu – **R 17/1972**
 - NPZ na požadovanom určení zakladá aj púha výhražka neoprávneným zásahom do práva
- 2/ aj tam, kde by sa bez tohto určenia žalobcovo právne postavenie stalo neistým – **R 17/1972**
 - Neistotu v právnom postavení subjektu zakladá tiež popieranie práva, a to aj v prípade, že objektívne je toto popieranie práva nedôvodné – **rozsudok NS CR 22 Cdo 2162/99 - SR 5/2001**

Naliehavý právny záujem

- 3/ aj vtedy, ak takéto určenie môže predísť žalobe na plnenie podľa § 80 písm. b) O.s.p. – **R 24/1995**
 - Výnimočne sa pripúšťa určovacia žaloba aj tam, kde je možné žalovať priamo na splnenie povinnosti
- V takomto prípade je NPZ na určovacej žalobe daný vtedy,
- a/ ak sa ňou vytvára pevný právny základ pre právny vzťah účastníkov sporu a tým sa predíde prípadným ďalším žalobám na plnenie - **ZSP 40/96 z.4, uznesenie NS SR sp. zn. 6 Cdo 392/2013**
 - b/ ak určovacia žaloba účinnejšie, než iné právne prostriedky, vystihuje obsah a povahu riešeného právneho vzťahu - **ZSP 3/98 z.1**

Naliehavý právny záujem

- **NPZ nie je daný**

1/ spravidla tam, kde je možné žalovať priamo na splnenie povinnosti podľa § 80 písm. b/ O.s.p. – **R 17/1972**

- NPZ z hľadiska možnosti žalovať na plnenie treba posúdiť z pozície žalobcu a nie žalovaného

2) ak vyriešenie určitej otázky neznamená úplné vyriešenie obsahu spornosti daného právneho vzťahu

3/ ak požadované určenie má povahu (len) predbežnej otázky vo vzťahu k posúdeniu, či tu je (nie je) právny vzťah alebo právo - **rozsudok NS SR sp. zn. 3 Cdo 112/2004 - ZSP 6/06,**

Procesnoprávne účinky žaloby o určenie – jej vzťah k žalobe na plnenie

- Určovacia žaloba (kladná i záporná) netvorí prekážku litispendencie pre žalobu o plnenie, ak v oboch žalobách ide o to isté subjektívne právo alebo právny vzťah

- Naopak, žaloba na plnenie je prekážkou litispendencie pre neskoršie podanú určovaciu žalobu, ak má byť predmetom určenia právny vzťah alebo právo, z ktorého bolo žalované na splnenie povinnosti

- Ak sa zamietá určovacia žaloba pre nedostatok NPZ, je vylúčené súčasne sa zaoberať žalobou vo veci samej – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 1 Cdo 26/07, 2 Cdo 231/07, 1 Cdo 91/2006**

Hmotnoprávne účinky žaloby o určenie

- Podaním určovacej žaloby sa nezastavuje plynutie premlčacej doby - § 112 OZ
- Iné hmotnoprávne účinky do úvahy neprichádzajú

Právoplatný rozsudok o určení, jeho procesnoprávne účinky

- Má deklaratórny charakter
- Nie je exekučným titulom
- Zaväzuje účastníkov a všetky orgány– výnimka § 159a O.s.p.
- Právoplatný rozsudok o žalobe na určenie, či tu právny vzťah (právo) je alebo nie je, netvorí prekážku rozsúdenej veci pre žalobu na plnenie vychádzajúcu z rovnakého skutkového základu –
R ČR 85/2003

Právoplatný rozsudok o určení, jeho procesnoprávne účinky

- Právoplatný rozsudok o určovacej žalobe (okrem, ak žaloba bola zamietnutá pre nedostatok NPZ), rieši záväzne pre neskoršie podanú žalobu o plnenie z toho istého právneho pomeru, existenciu tohto právneho pomeru; naopak to však neplatí - **R ČR 69/00**
- Právoplatný rozsudok o žalobe na plnenie vytvára prekážku veci rozsúdenej pre konanie o žalobe na určenie, či tu právo alebo právny vzťah je alebo nie je, vychádzajúcu z rovnakého skutkového základu - **R 110/2003**

Právoplatný rozsudok o určení, jeho procesnoprávne účinky

- Nie je prekážkou rozsúdenej veci pre novú určovaciu žalobu, ak dôvodom zamietnutia bol len nedostatok NPZ. Tvrdený NPZ však musí vychádzať z iných (ďalších) skutočností, ktoré nastali až po pôvodnom rozhodnutí a ktoré predstavujú zásadne iný (nový) pohľad na právne postavenie žalobcu
- O prekážku veci rozsúdenej podľa § 159 ods. 3 O. s. p. nejde, ak predchádzajúcim rozsudkom bola určovacia žaloba zamietnutá bez toho, aby sud záväzne posúdil existenciu právneho vzťahu medzi účastníkmi konania. O takýto prípad nejde ani vtedy, ak predchádzajúcim rozsudkom bola žaloba zamietnutá iba z dôvodu, že žalobcovia sa pôvodnou žalobou domáhali určenia spoluvlastníctva k nehnuteľnosti v iných podieloch, než ktoré im v skutočnosti patria– **R 15/2005**.

Právoplatný rozsudok o určení, jeho procesnoprávne účinky

- Právoplatný rozsudok o určovacej žalobe zakladá prekážku právoplatne rozhodnutej veci pre ďalšiu určovaciu žalobu medzi tými istými účastníkmi z toho istého skutkového základu
- Právoplatný rozsudok, ktorým bola zamietnutá žaloba o určenie neplatnosti právneho úkonu, zakladá prekážku veci právoplatne rozhodnutej v konaní o novej žalobe o určenie neplatnosti toho istého právneho úkonu aj vtedy, keď súd v predchádzajúcom konaní svoje rozhodnutie nezaložil na tých istých, už vtedy zistených skutočnostiach, z ktorých sa vyvodzuje neplatnosť právneho úkonu aj v novej žalobe – **R 139/2014 z. 10**

Rozbor aktuálnej judikatúry

- **ÚS SR sp. zn. II. ÚS 137/2008**

Nesprávne posúdenie otázky NPZ v zmysle, že tento nie je daný, znamená vo svojich dôsledkoch odopretie súdnej ochrany a teda popretie samej podstaty základného práva na súdnu ochranu. Vyplýva to zo skutočnosti, že súd rozhodne o žalobe bez skúmania jej podstaty

- **ÚS SR sp. zn. II. ÚS 249/2011 – ZSP 22/2012**

Aj keď mohla osoba, ktorej nehnuteľnosti prevzal štát v rozhodnej dobe pre reštitúciu žiadať o vydanie týchto nehnuteľností podľa špeciálneho predpisu (napr. podľa § 6 ods. 1 písm. p) zákona č. 229/1991 Zb. alebo podľa § 6 ods. 2 zákona č. 87/1991 Zb.) môže sa úspešne domáhať ochrany vlastníckeho práva podľa všeobecných predpisov (§ 126 Občianskeho zákonníka), a to aj formou určenia vlastníckeho práva podľa § 80 písm. c) O.s.p.

Rozbor aktuálnej judikatúry

- **NS SR sp. zn. 3 Cdo 90/2008**

Ak odvolací súd žalobu zamietol pre nedostatok NPZ, hoci okresný súd výslovne túto otázku neposudzoval a žalobca v odvolacom konaní nemal dôvod vyjadrovať sa k tejto procesnej otázke (žalovaný v odvolaní nenamietal jej správnosť), znemožnil žalobcovi realizáciu jeho procesných práv a teda zaťažil konanie vadou v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p.

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie neplatnosti PÚ

- **NS SR sp. zn. 3 Cdo 98/2004, sp. zn. 3 Cdo 36/2007, 3 Cdo 112/2011**

Ak právna otázka platnosti alebo neplatnosti právneho úkonu má povahu (len) predbežnej otázky vo vzťahu k otázke, či tu právo je alebo nie je (napr. právo vlastnícke), nie je na takejto žalobe o určenie neplatnosti zmluvy zásadne daný naliehavý právny záujem

- **NS SR sp. zn. 1 Cdo 91/2006 - R 61/2007**

NPZ na určení neplatnosti zmluvy o prevode nehnuteľnosti, nie je daný, ak sa práva k nehnuteľnosti dotýka ďalšia právna zmena (§ 34 ods. 2 zák. č. 162/1995 Z.z. v znení účinnom od 1.1.2002)

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie neplatnosti PÚ

- **NS SR sp. zn. 1 Cdo 26/2012, sp. zn. 4 Cdo 56/09**

Právoplatný rozsudok určujúci neplatnosť kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľnosti, je podkladom pre vykonanie zápisu v KN záznamom vo forme vyznačenia stavu pred týmto právnym úkonom (§ 34 ods. 2 zák. č. 162/1995 Z.z. v znení účinnom od 15.10.2008).

Existenciu NPZ na určení neplatnosti kúpnej zmluvy, treba posúdiť podľa stavu (skutkového a právneho), aký tu je v čase vyhlásenia rozsudku.

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie neplatnosti PÚ

- **NS SR sp. zn. 6 Cdo 386/2012**

V prípade smrti spoluvlastníka nehnuteľnej veci, sa jeho dedičia stávajú ku dňu smrti aj nositeľmi zákonného predkupného práva (§ 140 OZ). V prípade viacerých dedičov až do vyporiadania dedičstva ich treba považovať za vlastníkov celého majetku patriaceho do dedičstva.

Aktívne legitimovaní k podaniu žaloby o určenie neplatnosti kúpnej zmluvy z dôvodu porušenia predkupného práva, sú všetci do úvahy prichádzajúci dedičia.

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie vlastníctva k nehnuteľnosti

- **NS SR sp.zn. 1 Cdo 3/03 - ZSP 4/2003**

Žalobca má NPZ na určení, že je vlastníkom (spoluvlastníkom) nehnuteľnosti vždy vtedy, ak žalovaný odporca je zapísaný v katastri nehnuteľností (ďalej KN) ako jej vlastníkom, lebo rozhodnutie súdu môže byť podkladom pre vykonanie zmeny zápisu v KN

- **NS SR sp. zn. 2 Cdo 163/2005 - ZSP 3/2009**

Okolnosť, že je ako vlastníkom určitej nehnuteľnosti, ktorá nie je predmetom spoluvlastníctva, v KN popri žalobcovi zapísaný aj žalovaný (duplicitný zápis), odôvodňuje vždy NPZ, že je vlastníkom takejto nehnuteľnosti

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloby o určenie vlastníctva k nehnuteľnosti

- **NS ČR sp. zn. 22 Cdo 1859/99**

Vlastník nehnuteľnosti má NPZ na určení, že je vlastníkom aj vtedy, ak nehnuteľnosť doposiaľ nebola evidovaná v KN

- **NS SR sp. zn. 1 Cdo 26/2007**

Kto je dedičom poručiťľa (do úvahy prichádzajúcim dedičom) má NPZ na určení, že určitá vec (hnuteľná alebo nehnuteľná) patrí do dedičstva po poručiťľovi aj proti osobe, ktorá nie je poručiťľovým dedičom

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie vlastníctva k nehnuteľnosti

- **NS SR sp. zn. 3 MCdo 7/2006**

Žalobca má NPZ na určení, že žalovaný je vlastníkom nehnuteľnosti, ak by vyhovením žalobe došlo k priaznivému ovplyvneniu jeho právneho postavenia v tom smere, že by mal právo na prednostný prevod nebytového priestoru (bytu) do vlastníctva (§ 16 ods. 3 zák. č. 182/1993 Zb.)

- **NS ČR sp. zn. 22 Cdo 2024/99 - SR 1/2001**

Menšinový podielový spoluvlastník má pri spornosti otázky, kto je spoluvlastníkom väčšinového podielu na spoločnej veci, NPZ na určení, kto je väčšinovým spoluvlastníkom

- **NS ČR sp. zn. 22 Cdo 1072/99 - SR 6/2001**

Nájomca pozemku, na ktorom sa nachádza jeho stavba, má NPZ na určení, kto je vlastníkom (spoluvlastníkom) tohto pozemku

Rozbor aktuálnej judikatúry – žaloba o určenie vlastníctva k nehnuteľnosti

- **NS SR sp. zn. 1 Cdo 44/03**

Ak žalobca žaloval o určenie, že žalovaní nie sú vlastníkami nehnuteľnosti (tzv. negatívne určenie) a súčasne aj o určenie, že tá istá nehnuteľnosť patrí do dedičstva po jeho právnom predchodcovi (tzv. pozitívne určenie), na jeho strane nie daný NPZ na negatívnom určení

- **NS SR sp. zn. 2 MCdo 20/07 – R 55/2009**

Rozsudok súdu negatívne určujúci, že žalovaní nie sú vlastníkami nehnuteľnosti, nemôže zlepšiť právne postavenie žalobkyne, ktorá svoje vlastnícke právo nepreukazuje na ňu znejúcim tzv. nadobúdacím titulom a dosiaľ nebola zapísaná ako vlastníčka predmetnej nehnuteľnosti v evidencii právnych vzťahov k nehnuteľnostiam. Na podaní žaloby, predmetom ktorej je takéto určenie, nemá žalobkyňa NPZ

Žaloby, ktoré nie sú žalobami o určenie v zmysle § 80 písm. c/ O.s.p.

Vo všeobecnosti - všetky žaloby, ktorých predmetom nie je určenie, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je

Konkrétne – žalobami podľa § 80 písm. c/ O.s.p. nie sú:

- 1/ Žaloby o určenie (ne)existencie právnej skutočnosti
- 2/ Iné žaloby o určenie
- 3/ Žaloby podané na základe odkazu súdu, resp. iného orgánu
- 4/ Žaloby, ktoré nemajú povahu určovacích žalôb

1/ Žaloby o určenie (ne)existencie právnej skutočnosti

- V takomto prípade nejde o určovaciu žalobu zodpovedajúcu ustanoveniu § 80 písm. c/ O.s.p.
- Ide o žalobu inú v ustanovení § 80 písm. c/ O.s.p. neuvedenú
- Prichádza zásadne do úvahy len vtedy, ak to zákon výslovne pripúšťa

Spoločné pre tieto žaloby:

- Nie je potrebné tvrdiť a preukazovať naliehavý právny záujem
- NPZ vyplýva priamo z právneho predpisu

1/ Žaloby o určenie (ne)existencie právnej skutočnosti

- Žaloba o určenie neplatnosti výpovede nájmu bytu - § 711 ods. 6 OZ – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 1 Cdo 6/03, sp. zn. 2 Cdo 137/03, ZSP 78/04 z.6**
- Žaloba o určenie neplatnosti skončenia pracovného pomeru – § 77 ZP
- Žaloba o určenie neplatnosti dražby – § 21 ods. 2 zák. č. 527/2002 Z.z. – **rozhodnutia NS SR 2 Cdo 66/2008, 3 Cdo 272/2007**
- O určenie doby splnenia v zmysle § 79 OZ – R **68/1969**

2/ Iné žaloby o určenie

- O určenie neplatnosti osvedčenia o dedičstve – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 4 Cdo 254/2007**
- O určenie, že žalobca má za vypratanie právo na bytovú náhradu – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 2 Cdo 63/2005**
- O určenie neplatnosti notárskej zápisnice – **rozhodnutia NS SR sp. zn. 2 MCdo 13/2006, 3 Cdo 209/2004**
- O určenie, že osvedčenie vyhlásenia o vydržaní je neplatné – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 2 Cdo11/2007**

Spoločné pre tieto žaloby:

- Nemajú oporu v hmotnom práve

3/ Žaloby podané na základe odkazu súdu, resp. iného orgánu

- Žaloby podľa § 175k ods. 2 O.s.p. – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 3 Cdo 5/2004**
- Žaloby podľa § 198 ods. 2 zák. č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 2 Cdo 65/2006**

Spoločné pre tieto žaloby:

- nie je potrebné tvrdiť a preukazovať NPZ
- žalobca podáva žalobu v dôsledku rozhodnutia súdu (iného orgánu), ktorým odkáže účastníka, aby žalobou uplatnil svoje právo

4/ Žaloby, ktoré nemajú povahu určovacích žalôb

- O nahradenie prejavu vôle v zmysle § 161 ods. 3 O.s.p. – **rozhodnutie NS SR sp. zn. 3 Cdo 236/06**
- O určenie užívania spoločnej veci podľa § 139 ods. 2 OZ - **rozsudok NS ČR sp. zn. 22 Cdo 2528/98; PR 4/99**
- Návrh na zrušenie uznesenia o schválení zmiernu - **ZSP 6/02 str. 123**

Spoločné pre tieto žaloby:

- Zákon ich pripúšťa

Určovacie žaloby

Ďakujem za pozornosť